

דף כה

מג. א. מי הם החייבים בקריעה על המת, וכן בחליצת כתף ובהבראה? מה דין אבלות לחכם שמת?
 ב. מהו להניח ספר תורה על מטתו של חכם שמת? מהו לשלשל את המת במטתו דרך גגות? ומהו להעבירו ממטה למטה?

ג. ארון העובר ממקום למקום – האם עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים?

א. שנינו: אין קורעים ולא חולצים ולא מברים אלא קרוביו של מת. (ובחול יש רשות לכל אדם, אבל במועד אין עושים כן אלא הקרובים. ראשונים.) ודוקא בשאר כל אדם, אבל חכם שמת [אפילו אינו רבו. כן אמר אביי] הכל כקרוביו לקרוע ולחלוץ עליו ולהברות עליו ברחבה. ואפילו על אדם כשר אמרו שצריך לבכות ולהתאבל ולקרוע עליו.

א. לדעת מהר"ם מרוטנבורג (מובא בראש, נט), זה שאמרו חכם שמת הכל כקרוביו, דוקא חכם שידועים משמועותיו שחידש אבל אם אין יודעים כלום מחידושי וכן אינו רבו – אין מחייבים לקרוע עליו. והרא"ש חולק. והרמ"א הביא להלכה דברי מהר"ם וכתב שכן נהגו במדינות אלו. והש"ך (סק"ז) תמה על שאין קורעים אפילו על חכם שידועים משמועותיו, וכתב שאולי סוברים שאין נקרא ת"ח אלא כשיודע דבר הלכה בכל מקום ואפילו במסכת כלה, ואין לנו עתה מי שנכלל בגדר זה.

ב. על אדם כשר, יש אומרים שאין צריך לקרוע אלא אם עומד שם בין מיתה לקבורה [וי"א אף אם אינו נוכח אלא שנודע לו על מותו בין מיתה לקבורה]. ויש אומרים שאין חייב לקרוע על אדם כשר אלא אם עומד עליו בשעת יציאת נשמה, אבל חייב לבכות ולהתאבל עליו. וכן נהגו להקל.

תלמידי חכמים פטורים מקריעה זו (עפ"י יו"ד שם, ו).

כבודו של חכם בהספידו, ולכך אם לא קרעו עליו בשעת מיתה אין לקרוע עליו אלא בהספד.

עבר זמן הספדו ולא קרע – שוב אינו קורע (פוסקים).

חכם, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה – שוללים את הקרע. (יש מפרשים, משום כבודו של החכם הקורע התירו, שגנאי הוא לצאת בבגד קרוע. עתוס).

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו רבו שלימדו חכמה, אינו יושב עליו אלא יום אחד.

על שמועת תלמיד חכם שנפטר, צריך לברך 'דיין האמת' בשם ומלכות. ועל שאר אדם שאינו ת"ח ואינו קרוב, נהגו העולם לברך ללא שם ומלכות. אך אם מצטער עליו ביותר, נכון יותר לברך בשם ומלכות (ע' מגן אברהם רכג סק"ד ומשנ"ב סק"ח. וע"ע הליכות שלמה תפלה פכ"ג הערה מז).

העומד על המת בשעת יציאת נשמה (אפילו אינו אדם כשר, ובלבד שאינו רגיל לעבור עבירה וכ"ש לא מומר. עפ"י יו"ד שם, ה) – חייב לקרוע. למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע.

א. בספר גשר החיים (יד, ט) מביא דעות שנהגו להקל ולא לקרוע בשעת יציאת נשמה, כדי שאנשים לא יימנעו מלעמוד בשעת יציאת נשמה שהוא זכות לגווע.

ובשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סוס"י עג) כתב שהוא טעם קלוש לבטל חיוב ממש, והרי ראינו שחז"ל לא חשו לכך הגם שחששו ביותר להפסד ממון. וטעם זה לא נאמר אלא על כך שלא מיחו באותם שאין קורעים, אבל אין זה טעם שאנשים כשרים יעשו כן, ולכך הסיק שבודאי צריך לקרוע כדין. ואפילו רופא שקרע על חולה שמת, צריך לקרוע שוב על חולה אחר, אך די בזה בהוספת משהו על הקרע הקודם.

- ב. מקום הקרע על חכם, או על אדם כשר, או העומד בשעת יציאת נשמה – בשולי הבגד ולא כמו בקרובים שקורע בצואר דוקא (פוסקים). ו'שולים' היינו מהטבור ולמטה. ואם קרע בבטנה (= בצד הפנימי) נראה שאינו כלום (עפ"י הדושים ובאורים).
- ג. אין חילוק בין יציאת נשמה של איש או אשה, וכן קטן שלמד מקרא (פוסקים).
- ד. דוקא אם נמצא במקום שיכול לראות, אבל אם אינו יכול, אעפ"י שעמד באותו בית – אינו חייב לקרוע (עפ"י רדב"ז).

[אמרו חכמים (שבת): כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו; כל המתעצל בהספדו של חכם (וי"ג): של אדם כשר. ע' טו"ד שמד) – ראוי לקוברו בחייו...].

- ב. כשנפטר רב הונא ורב חסדא, סברו החכמים להושיב ספר תורה על מטתם (לומר קיים זה מה שכתוב בזה). אמר להם אביי / רבי יצחק, כיון שאמר רב הונא אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונחת עליה, אין לעשות כן. [ובמקום אחר נחלקו החכמים בדבר, אם מותר לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה. ע' במנחות לב].
- ותזקיהו מלך יהודה, הניחו ספר תורה על מטתו – שהיה גדול בתורה ובמעשים טובים ביותר (עפ"י תוס' ב"ק יז.).

כשנפטר רב הונא, לא היה אפשר להוציאו עם מטתו דרך השער מפני קטנו. סברו לשלשלו דרך גגות. אמר להם רב חסדא: הלא למדנו ממנו, חכם כבודו דרך פתח. סברו להעבירו למטה קטנה יותר. אמר להם: כך למדנו ממנו, חכם כבודו במטה ראשונה (וירכבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה – באותה עגלה ששיגרוהו פלשתים בה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד. רב יהודה אמר רב).

- ג. ארון העובר ממקום למקום – עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים. ודוקא אם שלדו קיימת, אבל אין שלדו קיימת לא.

דף כו

- מד. א. על אלו דברים קורעים קרעים שאין מתאחים?
ב. כמה שיעור הקרע, והיכן מקומו בבגד?
ג. מה דין הקריעה בבגד שכבר קרוע? הקרע בגדו במקום קרע שנתפר – האם יצא ידי חובתו?
ד. האם רשאי להפוך את הבגד הקרוע ולאחותו? האם הלוקח בגד שעשו בו קריעה רשאי לאחותו?
ה. מה דינו של הרואה ספר תורה שנשרף?
ו. מה דינו של הרואה ערי יהודה בחורבנן, ירושלים בחורבנה ובית המקדש בחרבנו?
ז. האם קורע קרע אחד על כמה מתים אם לאו?
ח. האם הלכה כדברי המיקל בקריעה?
ט. מה דין קריעה בבגד שאול?
י. האם מודיעים לחולה שמת לו מת? האם קורעים בפניו?
יא. האם מקרעים לקטן?
יב. האם קורע אדם על חמיו וחמותו שמתו?